

Magnificencia, nagytisztelendő rabbi urak, hölgyeim és uraim!

Schöner Alfréd ma bemutatásra kerülő kötetének címe: *Szószerék és katedra*. Katedra, vagyis tanszék. Mindkét székes kép olyan metafora, mely a rabbi tanító hivatalára emlékeztet, azaz a cím voltaképpen paralelizmus membrorum, a Szentírásból ismert variáló ismétlés. Arra helyezi a hangsúlyt, igen, azt sulykolja, hogy a rabbi közösségének szolgálatában áll, helyesebben ül, lába zsámolyához gyűlnek a hívek, a tanítványok, és ő tanít, azaz megértőnek bizonyul: értő olvasója a hagyománynak is, de a köré gyűlő lelkek eltérő kézírással, olykor kaparással telerótt klámfainak, pergamen lapocskáinak is.

A סֵדֶר נְזִיקִין, a Talmud károkozásokkal foglalkozó rendjének a parancsolatteljesítés jutalmát szemlélő és éppen ezért a botütések címet viselő traktátusa, a מְטַכָּת מְכוֹת őrizte meg Rávának, azaz Rábá bár Jozsef bár Chámá-nak, az időszámításunk szerinti harmadik és negyedik századi nagy rabbinikus bölcselőnek egyik mondását, miszerint balgák azok, akik fölállnak, amikor a zsinagógában körbehordozzák a tóratekeresztet, bezzeg ülve maradnak, amikor kiemelkedő tanítóval találkoznak, holott a Tóra (Mózes ötödik könyve huszonötödik fejezetének második és harmadik versében), mely előtt fölállnak, úgy rendelkezik, hogy negyven suhintást kell mérni a bűnösre, nagy tanítóink viszont, akik előtt bezzeg nem állnak föl, ezt egy ütéssel megkurtították, azaz a kedvünkért lealkúdták harminckilencre.¹ Engedjék meg tehát, hogy egyfelől álljak, másfelől míg Önök harminckilencig elszámolnak, rámutassak arra, hogy Rává szerint nem pusztán abban áll a szószérkére, vagy a tanszérkére föllépő rabbi feladata, hogy hirdesse a tant, de abban is, hogy személyes bölcsességével formálja is olyanná, hogy az el-, illetve befogadható legyen. Az éles elméjéről híres, nagy halachista Rává említett mondásában minimalistának mutatkozik tehát, kortársai és kartársai jól ismert önérzetességét hadrendbe állítva, szerénytelenségét bizony kiforgatva, kihasználva, kijátszva az égi járom elviselhetőségéért száll síkra, mondhatnók, lép szószérkére, lép föl a katedrára.

Rávának ez a híveit, tanítványait és kollégáit gyarlóságukban ismerő, sőt elismerő, mert őket szerető, lelküket saját veteményeként gondozó rabbiról kialakított képze az az eszmény, mely Schöner Alfréd szóban forgó kötetében is minduntalan fölsejlik. A kötetnek ha nem is a mértani közepén vízvázasztó fut át. E szót szó szerint kell értenünk. A közvetlenül a rendszerváltás idején Erecbe alijázó, ott új életet kezdő, ne kerteljünk az ortodox monopólium miatt rabbinusi hivatását felekezetszervezeti okokból föladni kényszerülő Schöner Alfréd korábbi, tehát rabbinusi életének írásos emlékei a hajóról a tengerbe zuhannak. Ami ebből utólag megmenthetőnek, rekonstruálhatónak bizonyult, az adja a most bemutatásra kerülő kötet első felét. A könyv nagyobbik felét a

¹ Makkot 22b

Csáky utcai zsinagógában betöltött rabbinusi hivatal hasonló tárgyú, hasonló alkalmakból elmondott beszédei alkotják. Az izraeli évekből alig-alig olvashatni egy-egy írást, ami jelzi, hogy a ma ünnepeelt mester mestersége mennyire szervesen, az élő szervezetek izomrosttá csomósodó csökönyös rugalmasságával kötődik a rabbinikus, vagy ahogyan a 19. század végi neológ szóhasználat mondotta volt, a lelkészi szolgálathoz. A kötet ilyen értelemben konfesszionális, vallomásos jellegű. Elénk teríti mindazokat a beszédeket, melyekkel Schöner Alfréd hosszú évtizedeken keresztül mások vallásos kötődésének, ne kerteljünk a mi hitünknek a megerősítésén fáradozott. Ha a vallomásosságnak ezt az imaleplét, taleszát a minchá, vagy ahogyan neológul mondjuk, a déleesti ima idején magamra teríthetem mint a tanítóját megtisztelő egyetemi és felekezeti közösség első küldötte, akkor hadd emeljem ki a „zsengéknek” titulált korai beszédek két mozzanatát.

Schöner Alfrédnek a hetvenes és nyolcvanas évek nagyon termékeny rabbinikus szolgálata az ifjúság tanítására összpontosít. A Frankel minjányának tagjaként módomban volt találkozni a helyi közösség vonatkozó narratívájával. Olyan tanítóként emlékeztek mind a hívek, mind pedig az ott szolgálók, pl. Doff Imre kántor, emlékéből fakadjon áldás, akire nyugodt szívvel bízhatta rá gyermekét bármely szülő. Biztos lehetett ugyanis afelől, hogy az akkor még fiatal éveiben járó, tehát tapasztalatlan, rutinnal aligha vádolható rabbi a vallásosság olyan formáját közvetíti a konszolidált, de diktatórikus Kádár-korszak vallási közönyt és igénytelenséget árasztó szürke szellemi ködében, mely vonzó, mely képes az ifjak lelkének húrjain játszani azokat a dallamokat, melyek a neológiát mint a hászkála, a zsidó felvilágosodás örökségét vállaló, tradicionalista, de széles, sem nem ortodox, sem nem pszeudoortodox spektrumot leképző áramlatot 1869 óta folyamatosan hitelessé tették. Az előttünk heverő kötet a számomra ezeknek a helyi, újlaki elbeszéléseknek az írott lenyomatait adja. Nem csak igazolja a visszaemlékezőket, de körvonalazza azokat a politikai és felekezetpolitikai inerciákat is, amelyek között a fiatal rabbi lavírozni volt kénytelen. Ne feledjük, Schöner Alfréd rabbinikus munkássága a Raj Tamást ért zsarnoki retorziókat akár helyi értelemben is közvetlenül követő tevékenység. A fiatal rabbi azzal a kihívással szembesül, hogy űrt kell betöltenie, de lehetőleg úgy, hogy ne ismétlődjék meg az önkény repressziója. Félelmekkel kell tehát dacolnia. Saját bizonytalanságain úrrá lennie, egyszóval a gondviselésben bíznia. Az egyéni és közösségi szabadságnak a vakmerőség és a kompromisszumkészség közötti keresése is tetten érhető tehát ezekben a beszédekben. Ezért olvassa az ember e kordokumentumokat szinte lélegzetvisszafojtva. De hadd tegyem föl a kérdést: mi teszi a fiatal rabbi beszédeit az akkori ifjúság számára oly vonzóvá és hitelessé? Mivel hengeríti el a 15 wattos villanyégők félhomályába kényszerített templomterek ódon idejemúltságát a hagyomány élő, vég nélkül bugyogó forrásáról? A Wissenschaft des Judentums, a zsidóság bölcséletére tudományos szemmel és erős kritikai hajlammal, azaz a humort sem nélkülöző önkritikával tekintő, de a hagyomány egészét igenlő, a

modernitásba átmenteni elszánt szellemiséget e beszédekben az Országos Rabbiképző Intézethez való kötődés hordozza talán a leginkább. A szerző is érzékeli ezt, egy helyütt ki is mondja, hogy ő maga is a hagyomány láncolatának egy szeme. Többször kirajzolódik a drósék és dvár torák mögött a mester, Scheiber Sándor alakja. A kommunizmus időszakának legendás rektora ugyanakkor nem csak példakép, nem pusztán a tájékozott, a tudományosan megalapozott, szinte végtelen ismeretekkel rendelkező, ám egyszersmind minden vallási bigottságtól mentes hit megtestesítője csupán, hanem maga is szem az említett láncolatban. Ő írja meg boroszlói neológ rabbiképzőben végzett Bacher Vilmoshoz, a Rabbiképző második rektorához hasonlóan szintén Liptószentmiklóson született, részképzését a boroszlói neológ rabbiképzőben folytató Kohlbach Bertalannak, a zsidó néprajz nagy tudósának életművét méltató, a professzornak ércnél maradandóbb emlékművet állító méltatását. Kohlbach a Rabbiképző első nemzedékének nagy alakja. Arra bizonyíték, hogy nem csak az alapító atyák voltak, lehettek a zsidó tudomány nemzetközileg elismert alakjai, hanem az ő tanítványaik is, miként Scheiber annak élő bizonyítéka, hogy a tanítványok tanítványainak tanítványairól is elmondható ugyanez. Scheiber abban különbözik Kohlbachtól, hogy ő már a hitleri hatalomátvétel miatt nem tud részképzésre a német nyelvterületre utazni, ahogy az 1933-ig az intézményben szokásban volt, hanem az addig járatlan angolszász területek felsőoktatásában keres magának ösvényeket, azaz előrevetül élettörténetében mindaz, amit Schöner Alfréd nemzedéke már elszenvedni kényszerül, jelesen a nemzetközi kapcsolatrendszer elvesztése, a helyi viszonyok közé kényszerülés, a kádári és posztkádári provincializmus. Kohlbach a fiatal Schöner beszédeinek rendre megidézett alakja. Hadd tegyem föl tehát a vallomásosság imaleple alól a második kérdésem: mi tünteti ki a néprajzot, a népi vallásosság tudományos vizsgálatát a sem ortodox, sem pseudoortodox szemlélettel hírbe nem hozható, mert hát liberális nézetű Kohlbach szemében és mi értékeli föl a pályája elején járó Schöner Alfréd számára? Mi teszi a babonáktól sem mentes népi vallásosságot azok szemében elsődleges fontosságú jelenségegyüttessé, akik magasba emelik a tudományos racionalizmus zászlaját és akiknek egyetlen jó szavuk sincs a jesivák világáról, a rabbiképzőt megelőző, illetve mellőző ortodox iskolarendszerről? Ha a népi vallásosságot a maga önkényes színességében a vallási hagyománynak a mindenkori nép általi befogadhatóvá tételének ősi útjaként, útkereséseként, a megörökölt hagyomány megannyi aktualizációs kísérleteként fogjuk föl, akkor egycsapásra világossá válik, miért köti le épp a modernitás és a modernizáció hívéül szegődő Kohlbach szellemét e terület vizsgálata, amiképpen az is érthetővé válik, miért tűnik föl az ifjúság körében vallástanítóként munkálkodó fiatal Schöner Alfréd beszédeiben oly gyakran mind a néprajz tárgyőre, mind pedig az annak idején szintén jelentős ifjúsági munkát végző Kohlbach Bertalan alakja.

A hagyomány egyik héber megnevezése a הַלְבָּנָה . E szó átvételt, el-, vagy befogadást jelent. A hé-

ber kifejezés azt hangsúlyozza tehát, hogy a hagyomány fönmaradása a staféta átadásán, átvételén múlik. A változó világra, a jövőndő nemzedékekre épp ezért kell nyitottnak lennünk. A hagyományt oly nyelven, oly fogalmakkal és olyan lelkiiséggel kell közvetítenünk, mely a tradíciót a következő nemzedékkal egyetemben szabadítja ki a kiüresedő konvenciók egyiptomi szolgásából, vezeti keresztül az újratervezés határtalan pusztaságán az Ígélet Földjére, az élő, megélhető, az elődökhöz hű vallásosság országába.

A kötet a nemzedékeken átívelő lelkipásztori szolgálat ezen neológ hagyományával szembesít. Vállaljuk föl! Legyünk hozzá hűek! S ami a legfontosabb: fogadjuk be! Vegyük komolyan, egyszóval folytassuk! Forgassuk a kötetet! Köszönöm, hogy meghallgattak.